

AGNIESZKA GONTASZEWSKA*

**KOPALNIA WĘGLA BRUNATNEGO „BORUSSIA”
KOŁO OŚNA LUBUSKIEGO**

Streszczenie

W pracy zawarto dotychczas niepublikowane informacje na temat kopalni węgla brunatnego „Borussia”, która funkcjonowała w latach 1855-1932 niedaleko wsi Trześniów koło Ośna Lubuskiego. Opisano historię kopalni, a także odkrycia węgla w okolicy Ośna. Scharakteryzowano także warunki geologiczne oraz górnicze eksploatacji i sposób jej prowadzenia. Praca zawiera historyczne mapy górnicze i topograficzne.

Słowa kluczowe: górnictwo węgla brunatnego, podziemna eksploatacja, historia górnictwa

WSTĘP

Górnictwo węgla brunatnego funkcjonowało w regionie Ośna Lubuskiego w latach 1850-1962. Działo tu kilkadziesiąt podziemnych kopalni, większość przez krótki okres czasu i na niewielkim obszarze.

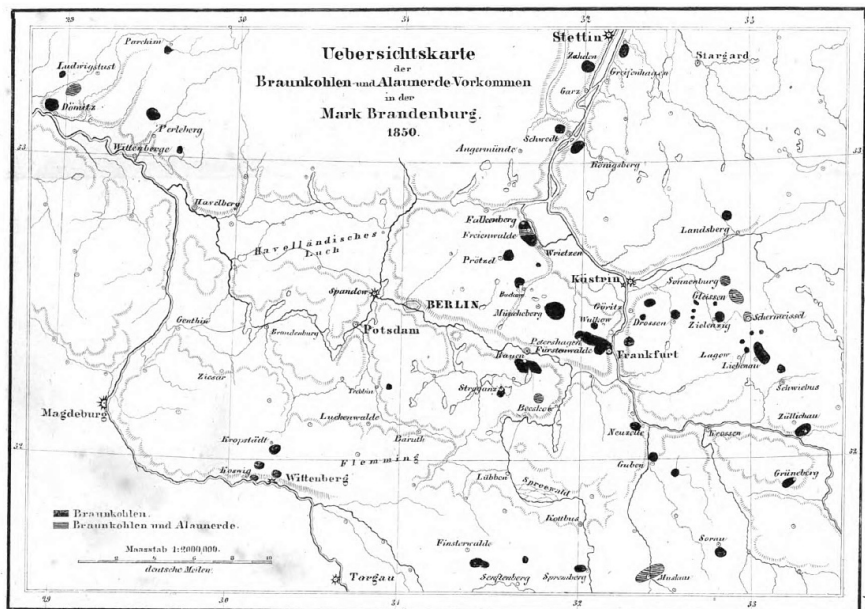
Niestety zachowało się na ich temat bardzo niewiele materiałów archiwalnych. W archiwach niemieckich dostępne są dokumenty dotyczące nadań górniczych, szkice pól górniczych oraz dokumenty własnościowe, przekazywane do wybuchu II Wojny Światowej do Wyższego Urzędu Górniczego. Dla największych kopalni zachowały się mapy górnicze i dokumentacje geologiczne, rozproszone po wielu archiwach.

Literatura polska (zarówno geologiczna, jak i historyczna), w której znaleźć można wzmianki o kopalniach z okolic Ośna Lubuskiego jest bardzo uboga, zdecydowanie więcej informacji zawiera przedwojenna literatura niemiecka.

Najstarszy znany opis występowania złóż węgla brunatnego na terenie Brandenburgii znajduje się w pracy Klödena [Klöden 1829], choć już w roku 1788 opisywano jego złoża w okolicy Frankfurtu nad Odrą, uważając je błędnie za

* Uniwersytet Zielonogórski, Instytut Budownictwa

węgiel kamienny [Wedde 2012]. W pracy z roku 1852 znaleźć można opisy profili wierceń z okolic Ośna, autor wymienia także kilka działających ówczesnie kopalń [Plettner 1852, rys. 1]. Bardzo dokładny opis historii odkrycia i początków wydobywania węgla brunatnego w Brandenburgii znajduje się w pracy Cramera [Cramer 1872]. Pietzsch wspomina o złożu węgla ciągnącym się od Trzeżeszna przez Sulęcina do Ośna i wymienia kilka działających kopalni, w tym „Borussie” [Pietzsch 1925], podobnie Klein w swoim podręczniku [Klein 1927]. Są to jednak bardzo krótkie, z reguły kilkudzaniowe, opisy kopalń i złóż.

Rys. 1. Mapa występowania złóż węgla brunatnego z roku 1850 z widocznymi złożami w okolicy Ośna (Drossen) [Plettner 1852]

Fig. 1. Map of lignite deposit occurrence from 1850. Deposit in the region of Ośno (Drossen) are marked [Plettner 1852]

W polskiej literaturze powojennej znane są jedynie lakoniczne opisy (oparte na materiałach niemieckich) 9 siedel z trzema pokładami w okolicy Ośna [Poborski 1949]. O eksploatacji na tym obszarze wspomina także Suszyński [1946] oraz Żaba [1978].

Jak dotąd najdokładniejszy opis górnictwa węgla brunatnego okolic Ośna Lubuskiego znajduje się w pracy autorki [Gontaszewska 2015a].

Niniejszy artykuł przedstawia historię jednej z ważniejszych kopalni okolic Ośna Lubuskiego, działającej na obszarze pomiędzy wsiami Trzeżeszów (niem.

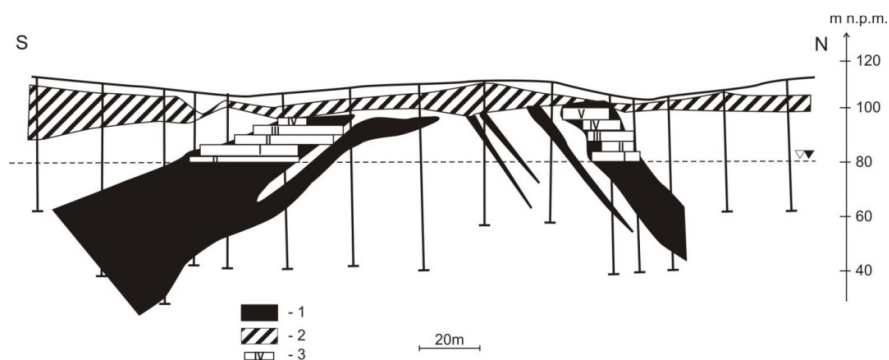
Klein Kirchbaum) oraz Smogóry (niem Schmagorei/Treuhofen) – kopalni „Borussia”. Należy podkreślić, że nie jest to z pewnością kompletna historia kopalni, szczególnie w odniesieniu do wieku XIX, co jest spowodowane ubogim zbiorem danych archiwalnych.

WARUNKI GEOLOGICZNE I GÓRNICZE OKOLIC OŚNA LUBUSKIEGO

Pokłady węgla brunatnego eksploatowane w kopalniach okolic Ośna Lubuskiego znajdują się w strukturach przeobrażonych glacitektonicznie, czyli związanych z bezpośrednią działalnością lądolodu – jego przemieszczaniem się na południe, ciężarem oraz przemarzaniem gruntu. Głębokość oddziaływania mechanicznego lądolodu szacuje się na co najmniej 150-200 m [Mojski 2005]. W Polsce Zachodniej do najważniejszych stref występowania zaburzeń glacitektonicznych zalicza się Łuk Mużakowa, Wzgórza Żarskie, Dalkowskie, a także Wał Zielonogórski oraz Wzgórza Osieńsko-Sulechowskie.

Procesy glacitektoniczne rozwijały się szczególnie intensywnie na obszarach marginalnych lądolodu. Struktury glacitektoniczne zachodniej Polski powstały głównie w trakcie zlodowacenia sanu 2 [Mojski 2005] lub sanu 2 i odry [Urbański 2002], a lądolody następnych, młodszych zlodowaceń mogły spowodować kolejne zmiany strukturalne.

Glacitektonika ma ogromne znaczenie dla udostępnienia złóż węgla brunatnego w zachodniej Polsce. Przedwojenna wydobywanie odbywało się w strukturach zaburzonych glacitektonicznie, gdzie pokłady węgla, występujące pierwotnie na dużych głębokościach, zostały „wyciśnięte” ku powierzchni terenu, co uczyniło je dogodnymi do eksploatacji.

Rys. 2. Uproszczony przekrój geologiczny przez jedno z siodeł kopalni „Smogóry”.

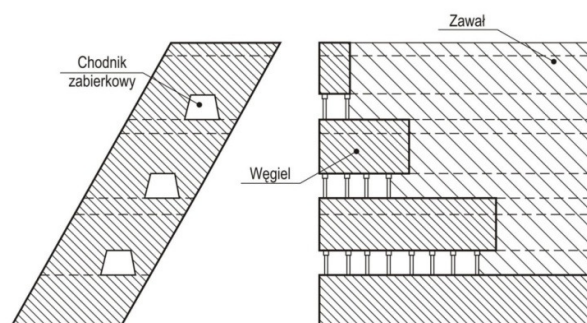
1 – pokład węgla, 2 – gliny lodowcowe, 3 – poziomy eksploatacji

Fig. 2. Simplified geological cross-section of fold of „Smogóry” mine.

1 – coal bed, 2 – till, 3 – exploitation level

Przedmiotem eksploatacji górniczej w kopalni „Borussia” był I środkowopolski pokład węgla zwany w Polsce Zachodniej pokładem Henryk, a w przedwojennej literaturze niemieckiej Oberflöz (współcześnie 1. Lausitzer Flöz). Pokład Henryk występował w postaci kilkunastu równoległych do siebie, rozciągniętych równoleżnikowo sioseł. Siodła zostały częściowo zerodowane przez kolejne łądolody i najczęściej znajdują się pod cienkim przykryciem glin zwałowych. Wydobycie koncentrowało się w miejscach, gdzie pokłady znajdowały się najpłycej, najczęściej w przegubach antyklin, zwanych siodłami (rys.2).

Pierwotne położenie pokładu Henryk to rzędna około 0 m n.p.m., w rejonie Ośna Lubuskiego został on wypiętrzony do rzędnej około 100 m n.p.m., natomiast w obrębie Wału Zielonogórskiego aż do rzędnej 170 m n.p.m. [Gontaszewska 2015b].

Rys. 4. Eksploatacja w stromym pokładzie o niewielkiej grubości [Gontaszewska 2015b]

Fig. 4. Exploitation in steep lignite layer with small thickness [Gontaszewska 2015b]

Złoże udostępniano za pomocą szybów bądź upadowych oraz chodników poziomych, które następnie służyły do transportu urobku. Szyby zwykle wykonywano w najwyższych punktach sioseł. Miały one przekrój kwadratowy lub prostokątny, w obudowie drewnianej (w miejscach, gdzie przewidywano krótki, kilkuletni okres wykorzystania), rzadziej ceglanej lub betonowej. Chodniki drążono w pokładzie węgla. Zwykle z podszybia odchodziły dwa chodniki do końca pokładu, głębszy służył jako chodnik odwadniający, płytszy jako transportowy. Chodniki wykonywano w spągu pokładu, w odstępach ok. 20-30 m [Gumprecht 1952]. Ze względu na częste występowanie nawodnionych piasków (kurzawek) zarówno w stropie, jak i w spągu pokładu, unikano przechodzenia poza granice pokładu. Eksploatację złoże rozpoczynano od granicy złoże cofając się do chodnika głównego. Eksploatację węgla prowadzono metodą filarowo-komorową (zabierkową) na zawał. Metoda ta polega na wybieraniu węgla w komorach z pozostawieniem filarów ochronnych z niewybranego węgla [Klein 1927, Gumprecht

1952]. W przypadku pokładów węgla zalegających stromo (co było bardzo częste) chodniki zabierkowe (eksploatacyjne) prowadzono piętrowo (rys. 4), schodząc z eksploatacją w dół. Chodniki takie łączono szybikami zsyłowymi, którymi zrzucano węgiel do niższych chodników, a następnie do chodnika głównego, którym transportowano urobek na podszybie. Wysokość eksploatacji (zabierki) w komorze z reguły nie przekraczała 5 m, a wielkość samej komory wynosiła od 3x4 do 4x5 m. Przy wybieraniu węgla zabezpieczano strop obudową drewnianą ze stropnicami i stojakami oraz okładziną. Drewno to rabowano po zakończeniu zabierki, co powodowało zawał nadkładu. Po zawale stropu i uspokojeniu górotworu przystępowano do wykonywania kolejnej zabierki [Gontaszewska 2015b; Gumprecht 1952].

POCZĄTKI GÓRNICZWA W OKOLICY OŚNA LUBUSKIEGO

Ošno Lubuskie (niem. Drossen) do roku 1945 należało do Nowej Marchii (niem. Neumark), części prowincji Brandenburg. Złóża węgla brunatnego w tym regionie znane były zapewne dość długo przed rozpoczęciem eksploatacji, gdyż jego pokłady miejscami występują bardzo płytko, tuż pod powierzchnią terenu. W literaturze cytowany jest list sułecińskiego aptekarza z roku 1801, w którym donosi on królowi pruskiemu o znalezieniu złóż „tłustej, czarnej ziemi” ćwierć mili za miastem [Cramer 1872]. Do eksploatacji jednak nie doszło.

Dopiero w połowie XIX wieku, podobnie jak w innych regionach Brandenburskiej oraz Dolnego Śląska i Łużyc [Gontaszewska i Kraiński 2010] nastąpiło masowe wręcz poszukiwanie złóż węgla i zakładanie kopalń.

Wydobycie kopalni regulowało prawo górnicze z 1865 roku (Preußische Berggesetz). Osoby ubiegające się o zezwolenie na eksploatację dokonywały zgłoszenia (niem. Mutung) w Wyższym Urzędzie Górniczym (niem. Oberbergamt), podając w zgłoszeniu miejsce znalezienia oraz proponowane rozmiary i nazwę pola górniczego [Jaros 1984; Sperling 2004]. Następnie władze górnicze sprawdzały, czy na danym terenie nie ustanowiono już nadania. W przypadku kilku zgłoszeń dotyczących tego samego obszaru decydowała kolejność zgłoszenia. Wyższy Urząd Górniczy wydawał następnie nadanie (niem. Verleihung). Obszar Nowej Marchii podlegał do roku 1861 Wyższemu Urzędowi w Berlinie, a następnie w Halle/S. Siedziba okręgu górniczego znajdowała się we Frankfurcie nad Odrą.

W archiwach Preußisches Oberbergamt Halle/S. zachowały się akta niektórych kopalń (bądź też samych pól górniczych) zatytułowane „Berechtsame”, co można tłumaczyć jako „pozwolenie na wydobycie”, zawierające zgłoszenia (Mutung), nadania (Verleihung) czy też szkice pól górniczych.

Rys. 5. Lokalizacja najważniejszych kopalń [Gontaszewska 2015a]

Fig. 5. Map of the most important mines [Gontaszewska 2015a]

1 – Oskar/Smogóry, 2 – Eduard/Długoszyń, 3 – Borussia, 4 – Gute Hoffnung,
5 – Phönix, 6 – Alexander, 7 – Moritz, 8 – Gustav, 9 – Fannys Glück

Najstarsze zachowane zgłoszenia pól górniczych (Mutung) w omawianych okolicach dotyczą pola „Carl” w Smogórach z roku 1851 [Landeshauptarchiv Sachsen-Anhalt F 38, XVa C Nr. 25] oraz „Bergsegen” i „Rudolph” z roku 1856 [LS-A F 38, XVa B Nr. 16]. Kopalnia „Carl” uzyskała nadanie 12 października 1855 [Cramer 1872], a jej właścicielem był Carl Rudolf Bohtz, właściciel majątku w Smogórach i dała początek późniejszej kopalni „Oskar”. Kopalnia ta, pod nazwą „Smogóry”, działała do lat 60. XX w.

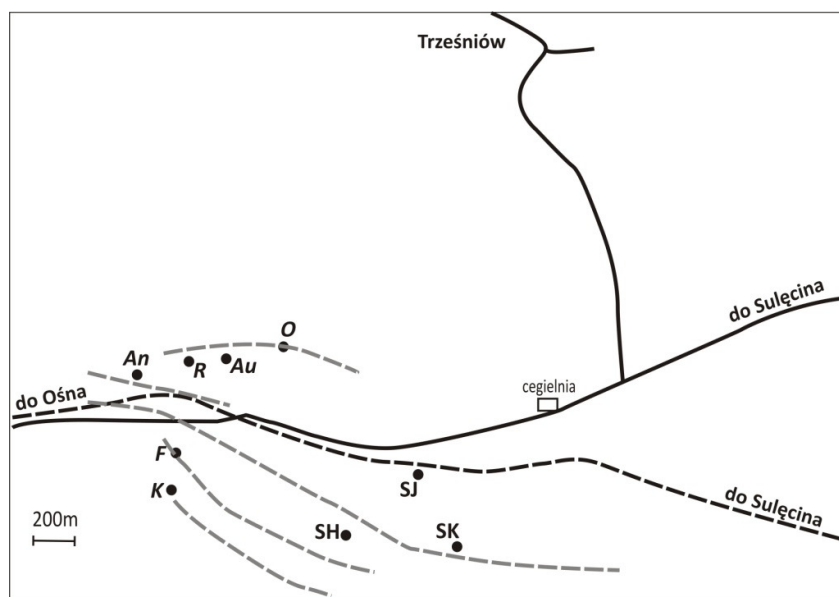
Podobnie jak w innych regionach (np. zielonogórski, żarski), w efekcie konsolidacji małych kopalni oraz pól górniczych pozostało w XX w. jedynie kilka czynnych kopalni: „Oskar” w Smogórach, „Eduard” w Długoszyń oraz „Borussia” w Trzeźniowie (rys. 2).

KOPALNIA „BORUSSIA”

Za początek kopalni „Borussia” należy uznać zgłoszenie pola górniczego „Oscars Segen” z 29 XI 1855 roku [LS-A F 38, XVII O Nr. 4a.] oraz pola „Grauer Hans” z 19 IX 1859 [Cramer 1872]. Kopalnia „Oscars Segen” podjęła eksploatację w roku 1856, a kopalnia „Grauer Hans” w 1859 roku [Cramer 1872]. 20 III 1860 roku kopalnia „Grauer Hans” połączyła się z kopalnią „Eichenhorst”, tworząc kopalnię „Hans” [LS-A F 38, XVa H Nr. 32]. Właścicielem wszystkich wymienionych kopalni był Ferdynand Kolbe z Gronowa, posiadający także cegielnię oraz młyn. W latach 60. XIX. kopalnię „Oscars Segen” przejmuje właściciel

młyna parowego z Ośna – Brutschke.

Zachowały się dane o wydobyciu z lat 1855-1869. Wydobycie kopalni „Oscars Segen” wzrosło z 2 479 ton w roku 1855 do ponad 23 tys. ton w roku 1869, przy zatrudnieniu 7-11 osób. Kopalnia „Grauer Hans”, a następnie „Hans” miała podobne wydobycie i zatrudnienie. Wzrosło ono z 4,7 tys. ton w roku 1859 do 27 tys. ton rocznie w 1869, przy 7-10 zatrudnionych górnikach.

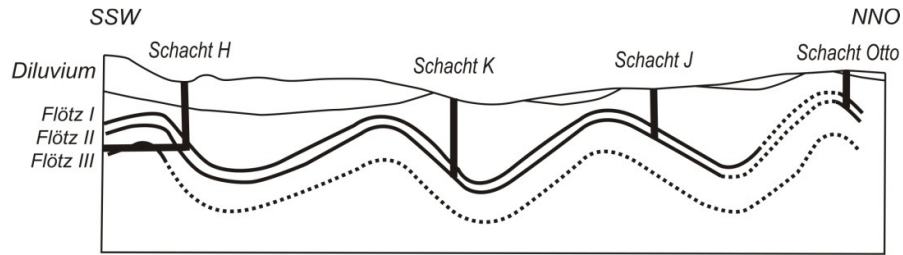

Rys. 6. Szkic kopalni „Borussia” pod koniec XIX w. Objaśnienia: szyby kopalni „Borussia”: SH – szyb H, SK – szyb K, SJ- szyb J, inne szyby (kopalnie?): An – Andreas, R – Rudolf, Au – August, O – Otto, F – Franz, K – Konrad. Zaznaczono bieg siodeł (antyklin)

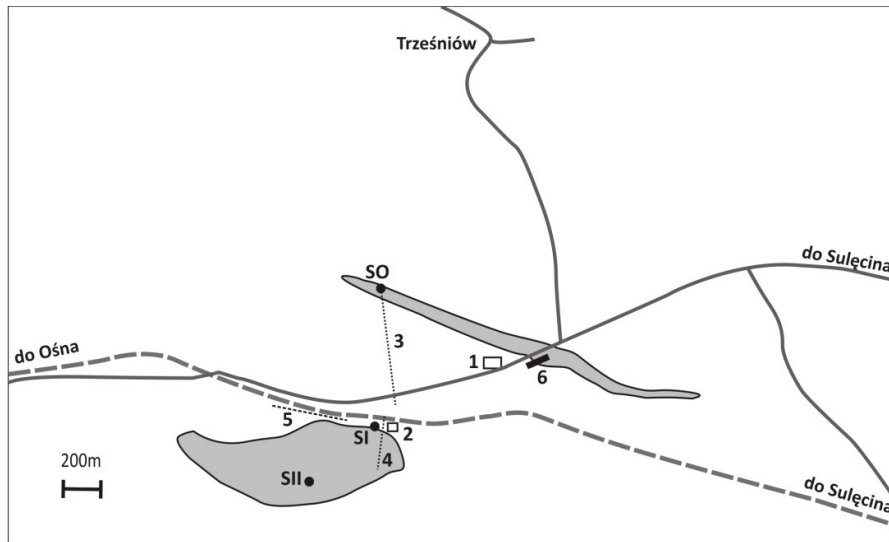
Fig. 6. A sketch of „Borussia” mine, end of 19th century. Explanations: „Borussia” shafts: SH – shaft H, SK – shaft K, SJ – shaft J, another shafts (mines?): An – Andreas, R – Rudolf, Au – August, O – Otto, F – Franz, K – Konrad. Strikes of coal anticlines were marked

W roku 1874 doszło do konsolidacji kopalni „Oscars Segen”, „Hans” i wielu innych sąsiednich pól górniczych pod nazwą „Borussia” [LS-A F 38, XVa B Nr. 168, Jaros 1984].

W XIX w. eksploatacja węgla odbywała się na południe od drogi i torów (rys. 6). Na mapach topograficznych (z roku 1899 oraz 1927) widoczne są szyby oznaczone jako I oraz II, natomiast na mapie geologicznej z roku 1905 jako H, K oraz J. Nie zachowała się żadna mapa górnicza z tymi szybami. Znane jest ich wydobycie roczne: ok. 40 tys. t [Jaros 1984].

Rys. 7. Odrys przekroju przez szyby kopalni „Borussia” [Pietzsch 1925]
 Fig. 7. Copy of cross section of “Borussia” mine [Pietzsch 1925]

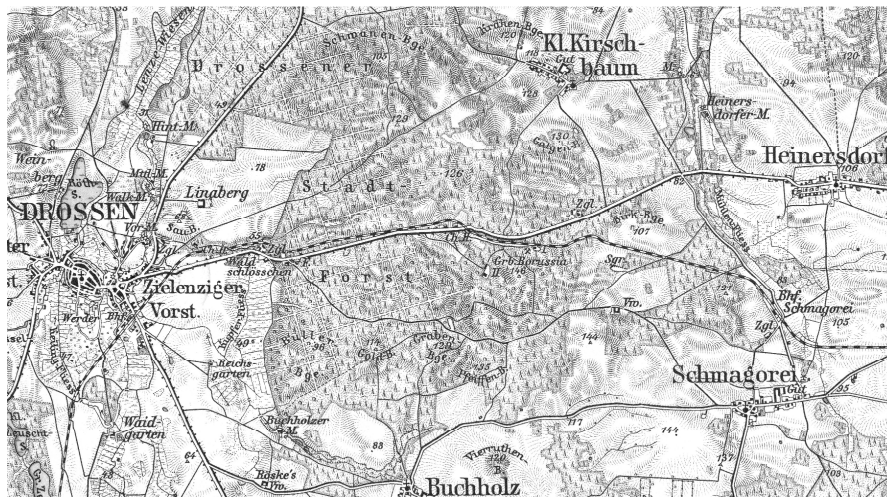

Rys. 8. Szkic kopalni „Borussia”, XX w. Objaśnienia: SO – szyb “Otto”, SI – szyb I, SII- szyb II, 1 – cegielnia, 2 – brykietownia, 3 – kolejka kopalniana (wąskotorowa), 4 – kolejka liniowa, 5 – bocznic kolejowa, 6 – upadowa
 Fig. 8. A sketch of „Borussia” mine, 20th century. Explanations: SO – “Otto” shaft, SI – shaft I, SII – shaft II, 1 – brickyard, 2 – coal factory, 3 – mine railway, 4 – mine cable car, 5 – railway siding; 6 – shaft (ramp)

Szyby H, K, oraz J miały głębokość ok. 30-40 m (rys. 7). W każdym z szybów eksploatowano dwa pokłady węgla o miąższości ok. 3,0-3,5 m, oddzielone od siebie ok. 8-10 m miąższości warstwą piasku. Poniżej zalegał jeszcze jeden pokład, eksploatowany wyłącznie szybem H [Pietzsch, 1925]. Bardzo możliwe, że na mapach topograficznych po prostu zamieniono nazwy: szyb H na II, a szyb J na szyb I (rys. 9, rys. 10).

Mapa geologiczna podaje także przebieg siodła (antyklin) na obszarze eksploatowanym przez “Borussię” oraz pokazuje inne szyby (m.in. Rudolf, wymieniony

także przez Pietzscha jako osobna kopalnia). Nie jest wiadome, czy były to szyby należące do „Borussi”, czy też innych, mniejszych kopalni.

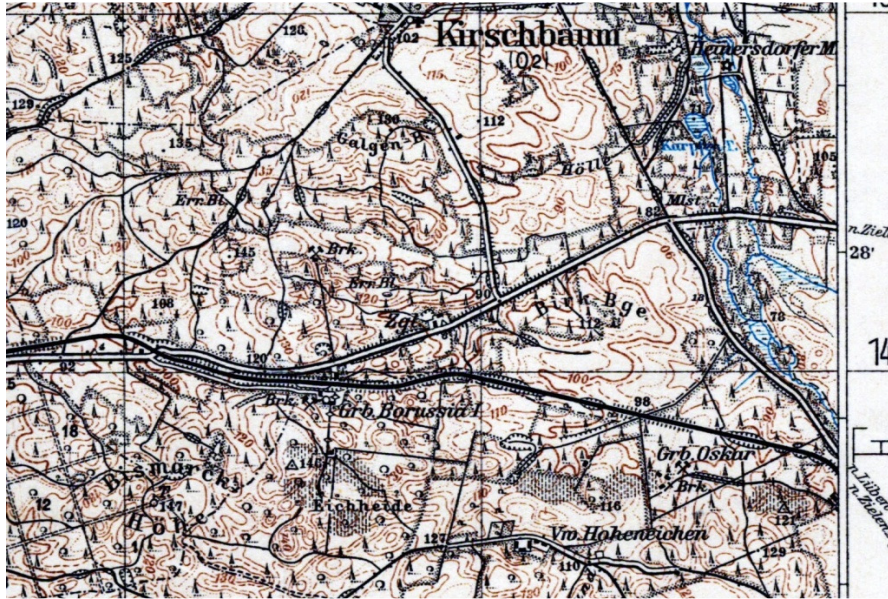
Rys. 9. Mapa z roku 1899 z zaznaczonymi szymbami I oraz II kopalni „Borussia”
 Fig. 9. Map from 1899. Shaft I and II of “Borussia” mine are marked

Stare zroby kopalni „Borussia” położone na południe od torów są na powojennych mapach błędnie zaliczane do zrobów kopalni „Oskar”.

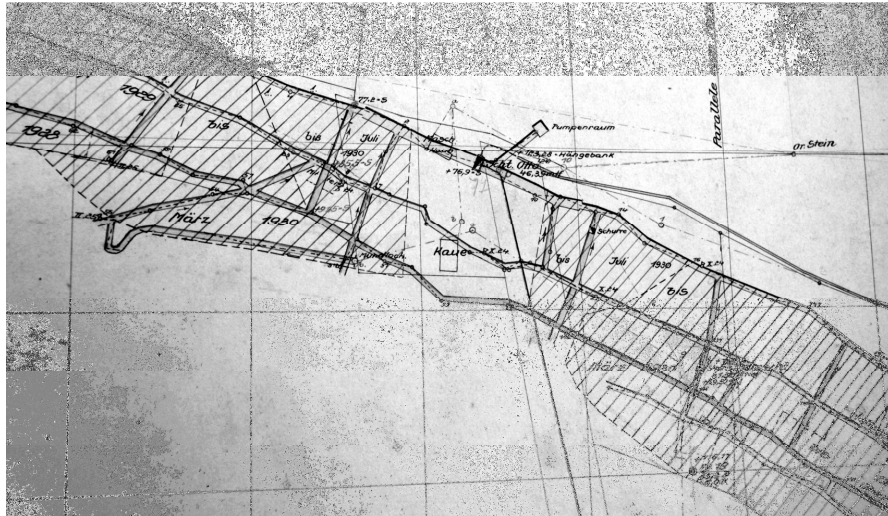
Szyby I oraz II połączone były kolejką linową z bocznicą kolejową oraz znajdująca się tuż obok fabryką brykietów. Kolejka jest widoczna na mapie z roku 1927 (rys. 10), zapewne została rozebrana po zakończeniu eksploatacji szymbami I oraz II. Nie jest znana data budowy fabryki brykietów. Większość takich fabryk w okolicy powstało około roku 1915. Fabryka została rozebrana zapewne po zamknięciu kopalni „Borussia”.

Precyzyjne informacje o eksploatacji zachowały się dla siodła eksploatawanego szymbem „Otto”, czynnym w latach 1924-1932. Miał on głębokość 46,39 metrów i położony był ok. 500 m na północ od torów.

Eksploatowano dwa pokłady: dolny (I Flötz), którego główny chodnik znajdował się na rzędnej ok. 66-67 m n.p.m. oraz górny (I Flötz) z głównym chodnikiem na rzędnej ok. 91 m n.p.m. Zachowały się kompletne mapy górnicze w skali 1:1000 dla obu pokładów (rys. 11). Oprócz szybu „Otto” złożo było udostępnione upadową (rys. 8), znajdującą się we wschodniej części pokładu.

Rys. 10. Mapa z roku 1927 z zaznaczonymi szymbami I i Otto kopalni „Borussia”
 Fig. 10. Map from 1927. “Borussia” shafts: I and Otto are marked

Rys. 11. Mapa górnicza w skali 1:1000, widoczny szyb „Otto”
 Fig. 11. Mine map (scale 1:1000) with “Otto” shaft

Urobek z szybu „Otto” transportowany był kolejką w okolicie bocznicy kolejowej, gdzie następnie był zrzucany na sita i brykietowany. Fabryka brykietów znajdowała się bezpośrednio na południe od bocznicy.

Eksploatowany pokład przecinał drogę Ośno – Sulęcina, dla której ustanowiono filar ochronny o szerokości ok. 40 m. W obrębie filaru ochronnego wykonywano jedynie chodniki transportowe.

Do lat 20. XX wieku kopalnia „Borussia” należy do gwarectwa o tej samej nazwie, a następnie do gwarectwa „Oskarssegen” powstałego poprzez połączenie gwarectw „Borussia” i „Oskar”. Kopalnia „Borussia” zostaje zatem wchłonięta przez kopalnię „Oskar”. W latach 30. XX w. „Oskar” eksploatuje cztery szyby: „Otto” (1924-1931), „Höheneichen I” (1929-1936), „Höheneichen II” (1934-1940) oraz „Höheneichen III” (1937-1952). Gwarectwo „Oskarssegen” zostało w latach 40. XX w. wykupione przez spółkę Anhaltische Kohlenwerke z Halle/S.

PODSUMOWANIE

Fakt istnienia górnictwa węgla brunatnego w rejonie Ośna Lubuskiego jest prawie zupełnie nieznan. Wynika to przede wszystkim z braku materialnych pozostałości kopalni. Brak jest także przekazów ustnych, co wiąże się z powojenną wymianą ludności.

Problemem jest dotarcie do materiałów archiwalnych, rozproszonych po wielu archiwach i niekompletnych. W przypadku kopalni „Borussia” wyjątkowo zachowały się mapy górnicze, choć dotyczą one jedynie najmłodszych lat eksploatacji.

Jedynie ślady, jakie do dziś pozostawiła po sobie kopalnia „Borussia” to deformacje powierzchni terenu, obecnie prawie w całości zalesionego.

Niniejszy artykuł z pewnością nie wyczerpuje tematu i zawiera sporo luk czasowych. W miarę „odkrywania” nowych materiałów archiwalnych, historia ta powinna mieć jednak coraz mniej niewiadomych.

LITERATURA

1. CRAMER H.; 1872. Beiträge zur Geschichte des Bergbaues in der Provinz Brandenburg, Heft 1, Kreis Sternberg, Halle.
2. GONTASZEWSKA A.; 2015a. Zarys historii górnictwa węgla brunatnego w okolicy Ośna Lubuskiego i Sulęcina (Ziemia Lubuska). Hereditas Minariorum, Vol. 2, 51-65.
3. GONTASZEWSKA A.; 2015b Podziemna eksploatacja węgla brunatnego na Ziemi Lubuskiej – dawne górnictwo, współczesny problem. Przegląd Górniczy nr 10, 1-8.

4. GONTASZEWSKA A., KRAIŃSKI A.; 2010. „Consolidierte Grünberger Gruben” – zarys historii. w: Dzieje górnictwa - element europejskiego dziedzictwa kultury, t.3, Oficyna Wydaw. Pol. Wrocławskiej, Wrocław, 111-122.
5. GUMPRECHT A.; 1952. Zasady górnictwa węgla brunatnego. Państw. Wyd. Techn., Katowice.
6. JAROS J.; 1984. Słownik historyczny kopalń węgla na ziemiach polskich. Katowice.
7. KLEIN G.; 1927. Handbuch für den deutschen Braunkohlenbergbau, I Band. Verlag von Wilhelm Knapp, Halle.
8. KLÖDEN K. F.; 1925. Beiträge zur mineralogischen und geognostischen Kenntniß der Mark Brandenburg, Stück 2. Berlin.
9. MOJSKI J.E.; 2005. Ziemia polskie w czwartorzędzie, Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa.
10. PIETZSCH K.; 1925. Die Braunkohlen Deutschlands, Berlin.
11. PLETTNER F.; 1852. Die Braunkohle In der Mark Brandenburg Ihre Verbreitung und Lagerung. Berlin.
12. POBORSKI Cz.; 1949. Geologia złóż węgla brunatnego. w: Węgiel brunatny w Zachodniej Polsce, Katowice.
13. SPERLING D.; 2004. Historisches Wörterbuch zum Braunkohlenbergbau und zum Bergrecht. Förderverein Kulturlandschaft Niederlausitz e.V., Cottbus.
14. SUSZYŃSKI K.; 1946. Węgiel brunatny w planie 3letnim. Przegląd górniczy. 1-4.
15. URBAŃSKI K., Deformacje glaciektoniczne na Ziemi Lubuskiej, Zeszyty Naukowe Uniw. Zielonogórskiego, 129, Zielona Góra, 2002.
16. WEDDE R-G.; 2012. Braunkohlentiefbau in Ostbrandenburg. Über den historischen Braunkohlenbergbau zwischen Hohenfinow (Landkreis Barnim) und Henzendorf (Landkreis Oder-Spree). Brandenburg. geowiss. Beitr. 19 ss. 112.
17. ŻABA J.; 1978. Historia eksploatacji surowców mineralnych. w: Kozłowski S. (red.), Surowce mineralne Ziemi Lubuskiej. Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa.

LIGNITE MINE „BORUSSIA” NEAR OŚNO LUBUSKIE, WEST POLAND

S u m m a r y

The paper presents history of lignite mining in region of Ośno Lubuskie (north west part of Ziemia Lubuska -West Poland). It describes underground mining in complicated geological condition (glaciotectonic deformations). The paper is based on remained German archival materials (Main Mining Office) and also some Polish materials. The paper also describes the discovery of lignite deposits in the nineteenth century, as well as the detailed history of one of the largest mines in the region, i.e. "Borussia" in Trzeźniów. The paper is supplemented with historical maps showing the locations of the mines and presents the available technical and statistical data.

Key words: lignite mining, underground exploitation, mining history, Ośno Lubuskie